

ULOGA ŽENA U MEĐUKULTURALNOM DIJALOGU I TOLERANCIJI: ZANEMARENA PERSPEKTIVA

Indžić Abdulkadir

Magistar religijske edukacije i arapskog jezika

JU OŠ „Travnik“, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK¹²²

Sažetak: Bosna i Hercegovina je država u kojoj su četiri monoteističke religije (pravoslavlje, islam, katoličanstvo i judaizam) snažno prisutne u društvenom i kulturnom životu. Međukulturalni dijalog i tolerancija kroz prizmu razumijevanja drugog i drugačijeg ključni su faktori za stabilnost i prosperitet, ali se rodna perspektiva u tim procesima često zanemaruje. Ovaj rad, između ostalog, analizira i ulogu žena unutar međukulturalnog dijaloga u BiH te njihovo učešće u međukulturalnim inicijativama. Također, razmatra kako institucije oblikuju položaj žena u društvu i da li postoje pomoci ka njihovoj većoj inkluziji u međukulturalni dijalog. Poseban fokus stavljen je na aktivnosti koje promovišu međukulturalni dijalog i toleranciju, kao i na mogućnosti koje zajednice mogu pružiti u kontekstu ravnopravnosti spolova. Ovim radom želi se ukazati na to koliko su žene prisutne u procesima izgradnje tolerancije i međukulturalnog dijaloga u BiH te u kojoj mjeri mediji mogu doprinijeti većoj inkluziji žena u ove procese.

Ključne riječi: međukulturalni dijalog, žene, rodna perspektiva, tolerancija, medijski prostor

UVOD

Druga polovina prošlog i početak ovog stoljeća karakterističan je, između ostalog, i po pozivima od strane predvodnika vjerskih zajednica, ali i akademskih stručnjaka, za multikulturalnim dijalogom i tolerancijom. Multikulturalizam, dijalog i tolerancija su ključne teme u savremenom društvu koje se suočavaju sa sve većim izazovima povezanim s globalizacijom, migracijama i kulturnim susretima. Žene, kao ključne akterke u društvenim promjenama igraju posebnu ulogu u ovom dijalogu donoseći perspektive koje često nisu dovoljno prepoznate u dominantnim narativima. S obzirom na njihove uloge u porodici, zajednici i društvu, žene imaju potencijal da budu mostovi između različitih kultura, zajednica i tradicija, promovirajući razumijevanje i međusobnu toleranciju. Žene često prepoznaju i praktikuju vrijednosti zajedništva, dijaloga i saradnje, što ih stavlja u ključnu poziciju kada je reč o izgradnji međukulturalnog povjerenja i harmonije. U kontekstu multikulturalnog dijaloga, žene mogu biti pokretači promjena, jer često donose pragmatičan i emotivan pristup rešavanju konflikata i nesuglasica koje se javljaju između kultura. Kroz svakodnevne interakcije u porodici, školama i zajednicama, žene mogu biti nosioci ideje o međusobnom poštovanju i razumijevanju, što je esencijalno za održivi mir i toleranciju. Ovaj rad naglašava kako žene, kroz svoje uloge u zajednici, mogu biti ključne u promovisanju tolerancije i multikulturalnog dijaloga. Također, ukazuje na značaj rodne perspektive i na ulogu medija u oblikovanju javnog mnijenja o ženama i kulturi, što može imati veliki uticaj na stvaranje društva koje je istinski inkluzivno i ravnopravno.

Bosna i Hercegovina je država u kojoj su četiri monoteističke religije (pravoslavlje, islam, katoličanstvo i judaizam) snažno prisutne u društvenom i kulturnom životu. Međukulturalni dijalog i

¹²² abdulkadirindzic@gmail.com

tolerancija kroz prizmu razumijevanja drugog i drugačijeg ključni su faktori za stabilnost i prosperitet, ali se rodna perspektiva u tim procesima često zanemaruje. Ovaj rad analizira ulogu žena unutar međukulturalnog dijaloga u BiH te njihovo učešće u međureligijskim inicijativama. Također, razmatra kako vjerske norme i institucije oblikuju položaj žena u društvu i da li postoje pomoci ka njihovoj većoj inkluziji u međukulturalni dijalog. Poseban fokus stavljen je na aktivnosti organizacija koje promovišu međukulturalni dijalog i toleranciju, kao i na mogućnosti koje zajednice mogu pružiti u kontekstu ravnopravnosti spolova. Ovim istraživanjem želi se ukazati na to koliko su žene prisutne u procesima izgradnje tolerancije i međukulturalnog dijaloga u BiH te u kojoj mjeri mediji mogu doprinijeti većoj inkluziji žena u ove procese.

DIJALOG

Dijalog potiče od grčke riječi *dialogos*, što znači razgovor. Hrvatska enciklopedija (2019) u svom internet izdanju navodi da bi općenita definicija dijaloga bila razgovor između dvoje ili više ljudi, razgovor ili pregovor između dvije ili više grupa kako bi se riješio neki problem, nesuglasica, razmijenila mišljenja i slično.

Filozofska definicija dijaloga bi značila da je to vođenje razgovora radi prikazivanja problema, ali i dolaska do njegovog rješavanja. Ovakav oblik rješavanja problema se sreće od najranijih filozofa, poput Sokrata, Platona, i sofista, koji su čak i razgovor sa samim sobom, odnosno svojom dušom smatrali dijalogom savršenstva. Neko savremenije filozofsko poimanje dijaloga bi bilo uzajamno priopćavanje informacija među osobama koje dovode do nekog zajedničkog smisla, a koje se ne može svesti samo na jednog sudionika.

Književna definicija dijaloga podrazumijeva razmjenu riječi, misli, stajališta, emocija među sagovornicima u okvirima drame, pripovijedanja, lirskog iskaza ili tektualnog izražavanja. Dijalog se njeguje kroz književnost, i osnovno je obilježje dramske književnosti, a u savremenoj književnosti prevladava opisnu materiju, pretvarajući sve u eseje, psihološke ili kulturnohistorijske rasprave.

Hodžić (2005) navodi da pojam dijalog označava usmeni ili pismeni govor razumijevanja i akomodiranja dvije različite grupe ili sudionika koji imaju namjeru da se međusobno upoznaju. U tom dijalogu mogu biti sadržane intencije i ubjeđivanje, ali i međusobne kritike. Može biti blag ili osoran, a svakom sudioniku dijaloga je prepušteno kako se ponašati naspram onog drugog u dijalogu. Dijalog u religijskom smislu sadrži razumijevanje, razmjenu i akomodaciju dva različita religijska pravca koji treba da isključuje ubjeđivanje, kritiku, misionarstvo. Prilikom religijskog dijaloga važno je ne postavljati svoju religiju u središte dijaloga, jer se na taj način može diskusija raspeliti. Potrebno je pokazati jasno poštovanje i želju za iznalaženjem zajedničkih dodirnih tačaka sa sagovornikom u dijalogu, mogućih zajedničkih projekata, inicijativa, zajedničkog puta bez obzira kojoj religiji pripadali, kojoj rasi, koji jezik govorili, zanimanje imali ili kojem statusu pripadali. Treba prihvatiti sagovornika onakvim kakav on jeste, uz dobru namjeru da se sve zajedničke stvari istaknu. Mišić (2002) smatra da bi dijalog bio uspješan mora da se zna šta on podrazumijeva, odnosno šta on jeste, a šta nije, to jest kakav bi trebao biti. Dijalog je, dakle, osnovno obilježje civilizacije, kulture, uljudnog ponašanja i poštovanja drugog, te zahtijeva više slušanja, a ne istovremenog nadvikivanja. On nije podučavanje, već podrazumijeva spremnost učenja od drugih, te zahtijeva puno strpljenja, povjerenja i hrabrosti. Istinski dijalog treba da stvara prostor otvorenosti i prijateljstva, da umanjuje službene odnose, a učvrćuje tople ljudske odnose. Treba da bude dostupan i otvoren za sve, tako i religijski dijalog treba da bude dostupan i otvoren i za one nereligiozne ili one koji religiju posmatraju sa drugog stanovišta.

On ne može biti unaprijed u potpunosti konstruisan niti određen, nego spontan i otvoren za svako mišljenje, temu, pitanje i odgovor. Svrha dijaloga prema Mišić (2002) je da se osjećamo bolje sa drugima, da postanemo svjesni sebe, svojih vrijednosti, da uključimo cijeloga sebe u dijeljenje ideja, mišljenja, stavova. Nije svrha dijaloga da se uklone ona mišljenja koja su drugačija i različita od naših, nego postizanje suglasja među sagovornicima. Nije svrha ni pobijediti drugoga nego napraviti odraz pluraliteta stvarnosti. Nije svrha ni postizanje neke neposredne koristi, nego ujedinjenje prakse i djelovanja međureligijskog dijaloga. Posebno religijski dijalog zahtijeva disciplinu, zrelost i poniznost.

Skledar (1996) kaže da dijalog pretpostavlja i razlike i suprotnosti, ali ne disparitet, jer bi se tada sveo samo na ili potvrđivanje suglasnosti ili zbog dispariteta ne bi bio moguć. On pretpostavlja da

su sagovornici otvoreni prema istini, odgovorni vlastitim izborima i uvjerenjima. S obzirom da čovjek nije savršen niti zna Apsolutnu Istinu, svako ima svoj izbor i viđenje puta do istine. Upravo ovakav pluralitet, sloboda i dostojanstvo treba da se uvažavaju, a da se razike i suprotnosti u dijalogu dijalektički očuvaju.

U mnogim kulturama, žene su tradicionalno bile mostovi između zajednica, naročito u periodima konflikta. One često preuzimaju ulogu posrednica, koje kroz svakodnevne interakcije i komunikaciju među različitim grupama smanjuju tenzije i podstiču međusobno povjerenje. Žene imaju sposobnost da budu nositeljke tolerancije u svojoj zajednici, jer njihova uloga u porodici i društvu često podrazumeva kultivisanje vrijednosti poput poštovanja, saosjećanja i razumijevanja. Kroz ovaj proces, žene ne samo da podržavaju društvene norme već i aktivno oblikuju društvenu dinamiku, te na taj način postaju ključni akteri u izgradnji tolerancije na svakom nivou. Međutim, često se u teorijama o dijalogu i toleranciji zanemaruje specifična uloga žena u ovom procesu. U mnogim društvima, žene su se suočavale sa izazovima jer su njihovi glasovi i uloge često marginalizovani, bilo zbog patrijarhalnih struktura ili zbog tradicionalnih uloga koje im društvo dodeljuje. U tom smislu, ženski glas i prava u međukulturalnim dijalozima se diskriminišu premda žene često predstavljaju ključnu snagu u promovisanju međusobnog razumijevanja, naročito kada je riječ o izgradnji mostova između kultura, religija i zajednica.

TOLERANCIJA KAO USLOV ZAJEDNIŠTVA

Naziv tolerancija nastao je iz latinskog jezika, od glagola *tolerare*, koji znači trpiti, odnosno podnositi. Ovaj pojam se koristi u nekoliko različitih značenja, s obzirom da u životu svakog pojedinca, ali i općenito u svakom društvu treba nešto podnositi ili trpiti.

Najčešće, tolerancija, prema Krizmanić i Kolesarić (2005), označava mogućnost da se podnosi tjelesna ili duševna bol, neugodnost, stres ili bilo kakav negativan utjecaj i pritisak iz okoline.

Shodno tome, postoji nekoliko značenja tolerancije, pa tolerancija nejasnoće podrazumijeva sposobnost podnošenja nejasnoća, nedorečenosti ili višeznačnosti određenih situacija ili podražaja iz okoline. Zatim, tolerancija anksioznosti koja se odnosi na sposobnost podnošenja tjeskobe kao izuzetno neugodne pojave, u obimu u kojem pojedinac može uspješno se nositi sa situacijama i podražajima koji izazivaju tu anksioznost.

Tolerancija na frustraciju odnosi se na sposobnost odgađanja nagrade ili pohvale, odnosno sposobnost zadržavanja kontrole nad vlastitim ponašanjem, uprkos onemogućenom postizanju odabranog cilja. Tolerancija rizika je sposobnost ljudi da podnose visokorizične situacije, u odnosu na druge ljude koji to ne mogu.

Ono što ovi autori (Krizmanić i Kolesarić, 2005) navode kao savremeni trend jeste da se u novije vrijeme za skoro svaku moguću neugodnu situaciju ili podražaj, čiji rezultat je nepredvidiv ili nesiguran, u pomoć poziva tolerancija.

Prema ovakvim definicijama tolerancija označava sposobnost da se nešto trpi, podnosi, pa i u socijalnom smislu, odnosno u smislu razvoja stava prema nekome ili nečemu kojim se na poseban način postupa sa ljudima, pojavama ili stvarima, a što zauzvrat pruža mogućnost ravnopravnog odnosa i postojanja tih ljudi, pojava ili stvari.

Kada se tolerancija posmatra u odnosu prema ljudima, tad se radi o podnošenju prema njihovim obilježjima i svojstvima, od njihovog ponašanja, navika, vjerovanja, izgleda, načina odijevanja i slično.

Religijska tolerancija, prema definiciji Općeg religijskog leksikona (2002) je:

Snošljiv stav pripadnika jedne religije prema pripadnicima druge religije i njihovim vjerovanjima. Opreka joj je religijska netolerancija ili nesnošljivost. Religijska tolerancija ovisi o stupnju univerzalnosti u učenju neke religije te o stupnju njezine povezanosti s društvom, kulturom i državom. Što je neko religijsko učenje univerzalnije, to je veća i njegova tolerantnost.

Tolerancija označava spremnost da se sasluša drugi i drugačiji od nas, kako bi u njegovom mišljenju i stavu otkrili sadržaje koji bi pomogli da se dođe do rješenja eventualnih problema. Iako u izvornom smislu ona označava trpljenje, podnošenje, popušanje, taj etimološki pristup se napušta, pa se u humanističkom i društvenom smislu, tolerancija prevodi kao priznavanje, upoznavanje, uvažavanje, življenje s razlikama, poštovanje drugog i slično.

Tolerancija je stav kada se odnosi na mišljenje, a djelo ukoliko se odnosi na ponašanje drugoga, i ona nema ograničenja što se tiče mišljenja, ali postoje granice kada je riječ o ponašanju.

Ne može se tolerisati neko ko ugrožava drugoga, jer to znači i samo učestvovanje u zlu koji se nanosi. Shodno ovakvom razmišljanju, društvo bi se trebalo zalagati za neograničenu toleranciju mišljenja, ali ograničenu toleranciju ponašanja, smatra Skledar (1996).

S obzirom da je današnje vrijeme, vrijeme raznih suprotstavljenosti, od socijalnih, kulturnih, političkih, ideoloških i drugih segmenata, svakom čovjeku se neminovno nameće pitanje podnošenja svega, odnosno tolerancije drugog i drugačijeg. Tolerancija je zahtjev modernog vremena, jer ne postoji jedinstven pogled na svijet, a ipak se mora zajedno živjeti i tragati za onim što nas spaja kao grupu. I čak i bilo koja društvena grupa, koja je ujedinjena iz nekog zajedničkog interesa ili radi nekog zakedničkog cilja, ne može reći da njeni članovi imaju isti, cjelovit pogled na svijet, pa se i unutar grupa mora računati na toleranciju, na iznalaženje načina da se prilagođava, ispravlja, upotpunjuje i širi.

Tolerancija i dijalog, kao osnovni principi u međuljudskim odnosima, ne mogu se potpuno razumjeti bez uzimanja u obzir uloge žena u ovoj dinamici, naročito u kontekstu međukulturalnog dijaloga. Iako se često u literaturi i teorijama o toleranciji i dijalogu fokus stavlja na široke društvene, političke i kulturne aspekte, uloga žena često ostaje zanemarena, iako žene mogu biti ključne akterke u promovisanju međukulturalnog razumevanja, poštovanja i zajedničkog života.

Neminovno je da se izgradnja tolerancije i povjerenja u različitim zajednicama i društvima ne mogu desiti u nekom kratkom vremenskom periodu, nego je da bi se to ostvarilo potrebno puno predanosti, rada i vremena. Ona zahtijeva adekvatan pristup u obrazovanju, jer čest primjer netolerancije dolazi zbog neznanja i straha od nepoznatoga i drugačijeg. Tolerancija mora biti primjenjiva kod pojedinaca, širih društvenih zajednica i društva u cjelini. To je odgovornost društva za ljudska prava, za kulturni i religijski pluralitet, za demokratiju, uz odbacivanje dogmatizma i apsolutizma.

Tolerancija podrazumijeva slobodu i čvrsto držanje vlastitih uvjerenja, ali i prihvatanje slobode drugog i njegovo držanje za njegova uvjerenja. Tolerancija je poštovanje, prihvatanje i uvažavanje različitosti kulture, tradicije, religije, zasnovana na znanju, komunikaciji, otvorenosti, slobodi mišljenja, savjesti. Savremeni aktuelni trend pisanja i govora o toleranciji, o suživotu, posebno primjetan u zemljama Balkana, odnosno bivše Jugoslavije, je trend i među političarima, i filozofima, i književnicima, i teolozima, i sociolozima, pjesnicima i naučnicima različitih profila.

Kako je ovo problematika koja je važna, i Generalna skupština UN-a, 1996. godine (prema Kuburić i Popov, 2016), je pozvala zemlje članice Ujedinjenih nacija da proglase Danom tolerancije, a sve u skladu sa Deklaracijom o principima tolerancije koja je potpisana od strane članica, 16.11. 1995. godine.

Bušatlić (2012) navodi UNESCO – u definiciju tolerancije:

Poštovanje, prihvatanje i uvažavanje bogatstva se temelji na različitosti, znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju, te predstavlja harmoniju u različitostima. Biti tolerantan znači biti slobodan, čvrsto se držati svojih uvjerenja i poštivati da se i drugi drže svojih, prihvatiti činjenicu da ljudska bića, prirodno različita u svojim religijskim vjerovanjima i ubjeđenjima, govoru, ponašanju i vrijednostima, imaju pravo živjeti u miru i biti kakvi jesu, bez bilo kakve diskriminacije.

Isti autor ističe i mišljenje filozofa Graya (2000, prema Bušatlić, 2012), koji toleranciju smatra „potragom za mirnim suživotom“.

Svakako da je pitanje tolerancije tema i interesovanje i teologa, pa su se očitovali i predstavnici svjetskih religija, koje uče da čovjek mora poštovati tuđu religiju, prava i slobode, te da to nikad ne smije postati upitno.

ŽENA U MEĐUKULTURALNOM DIJALOGU I TOLERANCIJI

Uloga žena u međukulturalnom dijalogu i toleranciji nije bez svojih izazova. Zbog društvenih normi, žene se često suočavaju sa preprekama kada pokušavaju da utiču na šire društvene procese. Uprkos tome, njihova uloga u izgradnji društava koja poštuju razlike i uvažavaju različite kulture i religije ostaje nezamjenjiva. Žene, bilo da se bave društvenim pitanjima, obrazovanjem, zdravljem ili

umjetnostima, često pokreću inicijative koje vode ka izgradnji mostova među kulturama i religijama, podstičući društvenu ravnotežu i harmoniju.

Rodna perspektiva i inkluzivnost u multikulturalnom dijalogu ističe važnost razumijevanja i uvažavanja različitih identiteta, iskustava i uloga koje žene igraju u raznim kulturama. Žene se suočavaju s različitim izazovima u zavisnosti od kulturnog, ekonomskog i političkog konteksta u kojem žive. Na primjer, žene migranti ili iz manjinskih grupa suočavaju se s dodatnim teškoćama u ostvarivanju svojih prava i integraciji u društvo. Razumijevanje ovih specifičnih izazova kroz rodnu perspektivu omogućava dublje razumijevanje potreba i prava žena, kao i mogućnosti za izgradnju pravičnijeg i inkluzivnijeg društva.

Kroz rodnu analizu možemo bolje razumjeti kako se kulturni identiteti i uloge žena prepliću i kako se oblikuju društveni stavovi prema ženama u različitim kulturama. Na primjer, žene koje dolaze iz patrijarhalnih kultura mogu se suočiti s duplim izazovima: diskriminacijom na osnovu roda i kulturnim stereotipima. U multikulturalnom dijalogu, važno je osigurati da žene imaju jednake mogućnosti za učešće i da njihovi glasovi budu prepoznati i vrednovani u procesu donošenja odluka.

Uzimajući u obzir sve ove aspekte, postaje jasno da tolerancija i dijalog ne bi trebalo da budu samo apstraktni pojmovi, već bi trebalo da uključuju sve glasove, posebno one koji su često zanemareni ili marginalizovani. Uloga žena, kao akterki u ovim procesima, mora biti priznato i aktivno uključena u izgradnju društava koja vrednuju različitost i poštovanje prema drugima.

Zakonom o zabrani diskriminacije u članu 2. jasno se naglašava šta je to diskriminacija:

(1) Diskriminacijom, u smislu ovog zakona, smatraće se svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, polnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima javnog života.

Zatim, u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, u članu 14. navodi se da:

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

ULOGA MEDIJA U MEĐUKULTURALNOM DIJALOGU

Mediji su danas jedan od najjednostavnijih načina dopiranja do širih narodnih masa, najjeftiniji način dijeljenja informacija u kratkom vremenskom roku, ali i utjecanja na mišljenje javnog mnijenja. Posebnu ulogu u kreiranju i održavanju kulture međukulturalnog dijaloga imaju mediji, s obzirom na njihov utjecaj na društvo i stvaranje javnog mnijenja. Bez obzira na ovu njihovu važnost, analizom programskih šema javnih radio i televizijskih sistema, uočljivo je da su međukulturalne teme na margini njihovog interesa. Posebno je bitno istaknuti i činjenicu da su novinari najčešće u funkciji izvještivača, a rijetko se bave samoinicijativnim istraživačkim novinarstvom, što također umanjuje šansu za širenje međukulturalnog dijaloga.

Uloga medija u procesima izgradnje tolerancije i međukulturalnog dijaloga u Bosni i Hercegovini (BiH) od ključne je važnosti, posebno u kontekstu uloge žena u tim procesima. Mediji imaju moć oblikovanja javnog mišljenja i percepcije društvenih pitanja, uključujući pitanje ravnopravnosti spolova i uključenosti žena u društvene procese.

U BiH, žene su često marginalizirane u političkim, društvenim i kulturnim procesima, uključujući i one koji se odnose na izgradnju tolerancije i međukulturalnog dijaloga. Iako postoje žene koje aktivno učestvuju u ovim procesima, medijsko izvještavanje o njihovoj ulozi često nije dovoljno prisutno. U većini slučajeva, žene se ne percipiraju kao ključne akterke u procesu pomirenja, iako njihov doprinos, kako na lokalnom, tako i na međunarodnom nivou, može biti presudan za stvaranje održivih promjena u društvu.

Mediji imaju potencijal da povećaju vidljivost žena i njihove uloge u društvenim procesima. Kroz pažljivo odabrane narative, intervjue, reportaže i dokumentarne filmove, mediji mogu predstaviti

žene kao liderke, aktivistkinje i promotorice tolerancije i međukulturalnog dijaloga. Uspješne priče žena koje su aktivne u izgradnji mira, borbi protiv diskriminacije i promicanju ljudskih prava mogu inspirirati druge žene, kao i širu zajednicu, da se uključe u slične aktivnosti.

Mediji također mogu doprinosti prepoznavanju specifičnih izazova s kojima se žene suočavaju u BiH, uključujući predrasude, nasilje, društvenu marginalizaciju, ali i njihove strategije za prevazilaženje tih prepreka. Time se doprinosi razumijevanju kako žene mogu biti ključni nosioci promjena, unatoč izazovima s kojima se suočavaju. Mediji mogu doprinijeti većoj inkluziji žena u procese izgradnje tolerancije i međukulturalnog dijaloga na nekoliko načina:

- Promocija pozitivnih uzora: Prikazivanje žena kao liderki u zajednicama i pokretačica dijaloga može stvoriti modele koji će inspirirati druge žene da se uključe u ove procese.
- Samoedukacija i javno obrazovanje: Mediji mogu edukirati širu javnost o važnosti uključivanja žena u društvene procese, promičući rodnu ravnopravnost i vrijednost ženske participacije u izgradnji mira i tolerancije.
- Podrška inicijativama i organizacijama: Izvještavanje o organizacijama i inicijativama koje rade na jačanju uloge žena u društvu može povećati njihov doseg i doprinosti stvaranju većeg broja prilika za žene da prepoznaju i koriste svoje potencijale.
- Kritika rodnih stereotipa: Mediji mogu kritikovati i demistifikovati štetne rodne stereotipe koji sprječavaju žene da aktivno učestvuju u procesima dijaloga i pomirenja. Time se doprinosi stvaranju ravnopravnog okruženja u kojem žene mogu preuzeti liderske uloge. U medijskim sadržajima trebalo bi da bude više tema koje će afirmisati međukulturalni dijalog i toleranciju. U odnosima sa medijima, institucije bi trebalo da: izgrade i održe pozitivno mišljenje javnosti o sebi; razviju komunikacijske kanale s javnošću koji će imati adekvatan feed back (povratnu spregu), kao osnovnom parametru i kritičaru kako dalje djelovati; obezbijede svim medijima isti tretman kada je riječ o pristupu informacijama efikasnijim radom Službi za odnose s javnošću.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U svojoj osnovi tolerancija se odnosi na sposobnost podnošenja, odnosno razvoja takvog stava prema drugome na osnovu kojeg se na poseban način postupa s ljudima, pojavama i stvarima, a što zauzvrat pruža mogućnost ravnopravnog odnosa i postojanja tih ljudi, pojava ili stvari. Dakle, tolerancija prema ljudima označava podnošenje njihovih svojstava, obilježja, ponašanja, vjerovanja, izgleda i slično.

Tolerancija je izazov savremenog doba, jer naravno, ne postoji jedinstven pogled na svijet, a svijet je zajednički, pa se zajedničkim življenjem treba nastojati poštovati drugoga i tragati za onim što nas spaja, kako bi to njegovali, a samim time i lakše funkcionisali skupa.

Ona podrazumijeva i međukulturalni dijalog, koji u religijskom smislu se odnosi na razumijevanje, koji treba da isključi ubjeđivanje, kritiku ili misionarstvo, a treba da promoviše poštovanje, želju za učenjem, upoznavanjem, iznalaženjem zajedničkih dodirnih tačaka, projekata, zajedničkih puteva kojim ćemo koračati u društvenoj zajednici. Da bi bio uspješan, dijalog mora biti otvoren za sve koji žele da učestvuju u ravnopravnom smislu iznošenja stavova, mišljenja i argumenata. Njegova svrha nije ubjeđivanje ili pobjeda nad sagovornikom nego ujedninjenje prakse i djelovanja međukulturalnog dijaloga.

Kako je ovo prostor različitosti, onda je sasvim logično da ne postoje jedinstvena mišljenja niti shvatanja međukulturalnog dijaloga i njegovih ciljeva, ali u osnovi to je oblik komuniciranja koji ima za cilj kroz razgovor i akciju poboljšati razumijevanje i izgraditi mostove saradnje, a u svrhu mirnog suživota u toleranciji i međusobnom poštovanju.

Dijalog ne smije da bude polemička ili teološka debata koja ima za cilj da se pobijedi druga strana, ili da se nadmeće u razmjeni iskustava i mišljenja. Već, njegov cilj je zaštita prava svih ljudi, dekonstrukcija predrasuda, prevencija radikalizma, i osnovni cilj dijalog i tolerancija među ljudima.

Učenje na međukulturalni dijalog i toleranciju počinje od ljudskog rođenja, odgajanjem u vrijednostima koje drugog ne povređuju, ne smetaju, drugome ne štete, a onda kasnije i obrazovanjem

učeci o bogatstvu različitosti kao faktoru uspjeha društvene zajednice, a ne kao faktoru nazadovanja i razloga uništavanja tuđeg i drugačijeg.

Po svojoj prirodi čovjek je društveno biće, njegova osnova je da se druži i bude dio zajednice, i ovo je činjenica koja sama po sebi da bi se ostvarila zahtijeva dijalog i toleranciju. Kako biti dio zajednice ako osjetimo smetnju pri suočavanju sa drugačijim ili ako se ometa tuđe pravo? Prepreke koje ne dopuštaju da međukulturalna tolerancija i dijalog postanu svakodnevni fakat jesu teško napuštanje obrazaca mišljenja i ponašanja koji koče napredak, a to su tradicionalizam koji podrazumijeva slijepo slijeđenje mišljenja prethodnika bez kritičkog stava ili obraćanja pažnje na posljedice koje to ponašanje za sobom nosi. Zatim tu je i autoritarni mentalitet koji je u našoj državi konstanta dugo vremena, pa se u dijaloge ulazi sa pogrešnom motivacijom, odnosno tendencijom za nadmoć nad sagovornikom.

LITERATURA

- Bušatlić, Abdusamed Nasif, „Suživot i tolerancija“, *Saff*, br. 310, 2012.
- Hodžić, Bilal, *Smjernice dijaloga*, Materialien zu Dialog und Bildung, DuB 2.1/2015) <http://igbd.org/?p=9027> (15.04.2025)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/> (15.04.2025)
- Krizmanić, Mirjana i Kolesarić, Vladimir, *Tolerancija u svakidašnjem životu – psihologija tolerancije*, Naklada Slap, 2005.
- Kuburić, Zorica i Popov, Zlatiborka, „Granice tolerancije“, *Religija i tolerancija* br. 25, 2006.
- Mišić, Anto, „Međureligijski dijalog – prinos općoj kulturi dijaloga“, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 57 No. 4, 2002.
- Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2002.
- Skledar, Nikola, „Tolerancija kao nužni uvjet ljudskog zajedništva i dostojanstva“, *Društvena istraživanja*, Zagreb, god.5, br.2/22, 1996.

THE ROLE OF WOMEN IN INTERCULTURAL DIALOGUE AND TOLERANCE: A NEGLECTED PERSPECTIVE

Summary

Bosnia and Herzegovina is a country in which four monotheistic religions (Orthodoxy, Islam, Catholicism and Judaism) are strongly present in social and cultural life. Intercultural dialogue and tolerance through the prism of understanding the other and different are key factors for stability and prosperity, but the gender perspective in these processes is often neglected. This paper, among other things, analyzes the role of women within intercultural dialogue in B&H and their participation in intercultural initiatives. It also considers how institutions shape the position of women in society and whether there is progress towards their greater inclusion in intercultural dialogue. Special focus is placed on activities that promote intercultural dialogue and tolerance, as well as on the opportunities that communities can provide in the context of gender equality. This paper aims to indicate the extent to which women are present in the processes of building tolerance and intercultural dialogue in BiH and to what extent the media can contribute to the greater inclusion of women in these processes.

Keywords: intercultural dialogue, women, gender perspective, tolerance, media space